

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasiilo jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:

Uredništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Frančiškanska ulica 6.

Rokopisov ne vračamo.

Vse pošiljatve je pošiljati franko.

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 12— K
pol leta 6—
četrt leta 3—
posamezna številka po 30 vin.

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po 40 vin. za vsako petit-vrsto. Priloge stanejo poleg poštne šte 30 K.

Telefon uredništva
št. 118.

Za oznanila je plačati od enostolpne petit-vrste, če se tiska enkrat . . . 50 vin.
. dvakrat . . . 40
. trikrat . . . 30
za nadaljnja uvrčenja od petit-vrste po 20 vin.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna.

Članstvo Zaveze jugoslovanskega učiteljstva ima s članarino tudi že plačano naročnino, torej ni treba članstvu naročnine posebe plačevati.

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:

Upravništvo Učiteljskega Tovariša
v Ljubljani, Mestni trg št. 17/III.

Poštna hranilnica št. 53.160.

Reklamacije so proste poštne.

Učitelji-prostovoljci.

Višji šolski svet obvešča z odlokom z dne 9. t. m., št. 349, vse okrajne in mestne šolske svete v območju Narodne vlade SHS v Ljubljani:

Z ozirom na veliko nevarnost, ki se v njej nahaja na mejah ogrožena domovina, nima višji šolski svet nič proti temu, če se tudi nekateri učitelji priglase v obrambo domovine za člane prostovoljne legije. V interesu šole in mladine pa velja za pogoj, da se zaradi tega pouk na nobeni šoli ne prekine. Namesto učiteljev prostovoljnih legionarjev naj se nastavljajo nadomestne učne osebe; če pa teh ni na razpolago, naj pouk — čeprav v nekoliko skrčeni meri — oskrbujejo na skalah preostali učitelji in učiteljice.

Pripomni je, da veljajo glede službenih prejemkov tistih učiteljev, ki se priglase za prostovoljno vojaško službo, ista določila kot doslej za mobilizirane rezervnike in črnovojnike.

Poročila o učiteljih, ki bodo odhajali v vojaško službovanje, ter o njihovem nadomestovanju v šolski službi, je točno predlagati višjemu šolskemu svetu.

Kulturni socializem.

Nous sommes ici par la volonté du peuple!
(Mi smo tukaj po volji naroda).

Mirabeau, 23. junija 1789.
Le principe de toute souveraineté réside essentiellement dans la nation; nul corps, nul individu ne peut exercer d'autorité qui n'en émane expressément.
(Princip vsake suverenitete se po bistvu nahaja v narodu; nobena korporacija, nobena oseba ne more izvrševati avtoritete, ki določeno ne izvira iz njega).

Déclaration des droits de l'homme, article III., 1789.
(Deklaracija človeških pravic).

I.

Vsak normalen in pošten človek je socialist.

Sveda — s tem se nikakor ni rečeno, da mora biti vsak socialist tudi marksist ali socialen demokrat, priznavalec delavske diktature in rdečega terorja.

Da pa ne bo prepira, se moramo najprej svobodno dogovoriti in sporazumeti o pojmu socializma na podlagi ideogenetike, na podlagi objektivnega dejstva, da je vsak pojem sodrudno (socialno) rastoča, nastojna in razvojna količina. Tako moramo tudi pri pojmu socializma že naprej pričakovati, da ni od večnosti dana gotovina (gotova stvar), ampak rastlina v najširšem pomenu besede, torej rastoča stvar. Kakor pa je pojem socializma do danes raste in se razvijal v sodrudnem delu različnih mislecev, tako si tudi mi ne smemo domišljevati, da ga morda mi definitivno za vso bodočnost dogotovimo. Mi kratkožive človeške rastline že davno, davno razpademo in strohimo, a rastlina socializma bo še dalje rasla in se razvijala s prvotno svežostjo in močjo.

Sedaj šele, ko smo se postavili na pošteno in objektivno stališče ideogenetike, smemo vprašati: Kaj je socializem?

Besedo socializem beremo prvč v francoski knjigi »Trois discours« (trije razgovori), ki jo je napisal leta 1832. črkostavec Pierre Leroux.

Leta 1836. so si nadedi Owenovi pristaši na Angleškem ime socialisti.

Leta 1848. je podal francoski anarhist Proudhon pred sodiščem sledečo definicijo: Socializem je vsako stremiljenje po amelioraciji (izboljšanju) družbe.

Leta 1853. je Louis Reybaud razširil in spravlil v splošno rabo besedo »socializem« s svojim »Dictionnaire de l'économie politique«.

Ker nočemo napisati danes ideogenetične monografije o pojmu socializma, ni potrebno, da bi navedli vse citate in definicije, ki so jih do danes objavili znanstveniki in praktiki socializma.

Poglejmo temveč vase in vprašajmo, kako se kaže socializem v luči našega lastnega razuma in izkustva?

In tu nahajamo dvoje danih dejstev: 1. pri rastlini, živali in človeku vidimo, da se pričinja razvoj navadno iz ene oplojene celice. Od dne do dne lahko zasledujemo, kako raste iz enotne celice kompliciran organizem, kako neobgleni in neokretni otrok le počasi razvija svoje sposobnosti in spretnosti. Isti prizor se nam odgrne, če vržemo pogled preko vse človeške zgodovine, iz malih začetkov in preko ovinkov in umikov nastaja človeška kultura; vsak organizem je v začetku nepopoln ter se počasi izpopolnjuje in prisposablja obližju (milieu), polagoma se takorekoč racionalizira v rastoči harmoniji in medsebojnosti. Človek je stoterna nepopolnost in omejenost. Povsod se kaže smer iz nepopolnosti proti vedno večji popolnosti, iz iracionalizma proti racionalizmu. Princip stvarno-dušne medsebojnosti sodi med najvažnejša objektivna dejstva: materija vpliva na oblikovanje duha in nasprotno, v tej neločljivi medsebojnosti raste zmagovita moč duha nad materijo. Niti radikalni empirizem niti radikalni racionalizem ne trdita prav, oba sta le logična refleksa enostranske analitične vzgoje duha. Pretekla doba je vzgajala našo pozornost v enostranski funkciji analize, centrifugalnosti, separatizma in razrednega boja. Človeška pozornost se je začela razvijati v nasprotni smeri, človeški duh postaja sintetičen in solidaren, to se pravi tudi etičen, bliža se historična faza sodrudno elektivne sinteze in etike. Vse napoveduje, da se opremi 20. vek s signaturo etike. V svetovni vojni je privrel velik etičen tok na površino ljudske pozornosti, sedaj se pripravlja, da potegne vse človeštvo za seboj. Kakor se je že prirodoslovje osvobodilo iz diktature filozofije, tako se emancipira tudi moderna etika kot filozofiji enakopravna, samostojna znanstvena disciplina. Samostojna in svobodna etika si ustvari lastno pedagoško organizacijo, samostojno bo vzgajala človeštvo po imanentnih zakonih praktične psihologije in kulturne zgodovine.

Drugo dejstvo: prvotna neskladnost, nepopolnost je kriva vsega človeškega dušnega in telesnega trpljenja. Strašno in splošno je dejstvo človeškega trpljenja. Ob zaznavanju trpljenja opažamo v sebi čudovito dejstvo psihološke indukcije, simpatije: če vidim trpeti sočloveka, se ponovi tudi v meni po neki vzporednosti, nalezljivosti, sočutnosti njegova bolečina. Rešiti se hočem te inducirane, sočutne bolečine s tem, da priskočim bližnjiku na pomoč in ga rešim iz trpečega položaja. Njegova rešitev je potem tudi moja rešitev. Vse to se vrši v meni prirojeno, avtomatično, brez vsake šole in vaje, brez vsakega logičnega razmotrivanja. Čuvstvo usmiljenja (simpatije) in nagon pomoči je človeku prirojeno. Po svobodnem dogovoru hočemo imenovati ta znameniti, plemeniti in splošni nagon pomoči — »socialni nagon«.

Socialni nagon je dano, vsakemu zdravemu, normalnemu človeku prirojeno dejstvo. Posebe naglašamo: zdravemu in

normalnemu človeku, zakaj diferencialna psihologija in psihopatologija učita, da ni socialni nagon pri vseh ljudeh enako razvit, da je sposoben stopnjevanja od komaj tleče iskric do katastrofalne strasti etičnih reformatorjev, da vpliva na njega udejstvovanje tudi značaj, vzgoja in hipna dušna pripravljenost. Nerazvitost ali degeneracija socialnega nagona nam predstavljata posebno dušno bolezen (moral insanity). Take osebe (psihopati) se odlikujejo z brezobzirnim in brezsrčnim egoizmom, psihopati (herostratske, neronske nature) naravnost uživajo in se naslajajo ob trpljenju živali, človeka ali ljudstva (sadizem).

Vsako teoretično (miselno) in praktično (organizatorično) udejstvovanje socialnega nagona imenujemo socializem.

Socialni nagon nas kliče na pomoč v vseh mogočih težavah življenja, v dušnih in telesnih. Če vidimo, da se je pripetila komu nesreča zaradi nevednosti, nas žene socialni nagon, da ga poučimo in obvarujemo tako prihodnje nesreče. Nevednost je največja človeška nesreča. V prvi vrsti nas torej sili socialni nagon, nevednim pomagati in jih rešiti iz nesreče neznanja in nepoučenosti. Enako nas poziva socialni nagon na pomoč v politički (brezpravnost), v gospodarski (glad in pomanjkanje) in zdravstveni (bolezen) sriski bližnjika. Naš socializem se torej praktično udejstvuje v štirih glavnih smereh naše kulture: 1. prosvetni socializem preganja temo nevednosti; 2. političko-etični socializem se bori za enakopravnost vseh ljudi; 3. gospodarski socializem zahteva pravično razdelitev gospodarskih dobrin, pravično razdelitev dela in imetja; 4. higijenični socializem (socialna higijena, logenika) skrbi za ljudsko zdravje.

Socialni nagon (čuvstvo usmiljenja in nagon pomoči) je prvotno, čeprav morda na gotov krog omejeno dejstvo, ki se pa uveljavlja pod vplivom razuma in vzgoje v vedno širših krogih. V tem oziru stojimo na stališču kritičnega voluntarizma, tiste psihološke teorije, ki smatra poleg razuma tudi čuvstva z nagoni za motorično silo, posebno v prirodnem človeku brez vzgoje. V tem primeru razvija razum svojo logiko šele sekundarno, pod pritiskom in vodstvom tistega čuvstva ali nagona, ki ga izproži zunanji ali notranji dogodek, na priliko: nenaden ropot pod oknom zbudi otroka ponoči. Kako reagira otrok? Po vzgoji, dušni pripravljenosti, po čuvstvu, s katerim odgovori duša na nenadni vtisk. Praznoverno vzgojen otrok se prestraši, čuvstvo strahu mu zdrami v fantaziji predstave strahov in duhov. Razumno vzgojen otrok previdno, pogumno vstane in pokliče starše, čuvstvo poguma in vaja v razsodnosti mu obudi predstavo tatov. Ako je zaspal otrok v pričakovanju ljubelega očeta, veselo poskoči in steče ropotu naproti, ropot mu ukreše v domišljiji živahno predstavo: Oče je prišel!

Ta analiza psihološkega efekta nam odkriva njega sestavljenost iz dveh činiteljev, iz objektivnega dejstva (fakta) in subjektivne interpretacije (razlage), ter pomeni velik napredek metodičnega mišljenja. Faktizem pripada izključna naloga, ugotoviti dejstvo (fakt) in njega objektivne korelacije z natančnim popisom in poizkusom brez ozira na tradicionalno teorijo in razlago. Faktizem tvori jedro in podlago prave znanosti, podaja brez predsodka objektivne fakte (dejstva) stroke. Potem šele pride na vrsto drugi del znanstvene naloge: interpretizem razlaga dejstva.

Doslej je obračala znanost preveč pozornosti na interpretizem, da, v gotovih sistemih se je subjektivni interpretizem tako despotično razpasel, da je predpisoval objektivnim dejstvom obliko, mojstril prirodo, da je dosledno preziral in tajil vsa konvencionalni interpretaciji nasprotujoča dejstva.

Tako smemo a priori pričakovati, da se je tudi socialni nagon različno javljal v različnih osebah, da je v različnih oblikah nastopala objektivacija socializma zaradi subjektivnega interpretizma. Po različnem temperamentu, vzgoji in dušni pripravljenosti obuja socialni nagon različne predstave v fantaziji in si različno razlaga svoj obseg in pomen: drugače si ga tolmači kapitalist nego delavec, drugače duhovnik nego prirodoslovec, drugače militarist nego filozof. In res, če pregledamo zgodovino socializma od grških filozofov do danes, zapazimo pisano množico najrazličnejših struj socializma.

Po psihološki in zgodovinski analizi torej ugotavljamo dejstvo, da izvira idealna tendenca socializma iz istega socialnega nagona, da pa določa konkretno obliko sredstvo (oseba, narod, čas), s čigar pomočjo se hoče tendenca realizirati. Pri tem pa si ne smemo razlagati razmerja različnih socialističnih struj po kratkovidnem principu protislovja, nespravnega antagonizma, ki vidi zadnji smoter vsakega boja v popolnem uničenju nasprotnika. Filozofija boja v zgodovini in politiki uči nasprotno: zadnji smoter vsakega boja je kompromis, harmonična sinteza nasprotujočih si elementov v tisti tekmovalni igri, ki jo imenujemo z neprimerno besedo »boj«. Beseda boj znači samo proces harmonizacije, medsebojne akomodacije v kompleksu diferentnih sil. Tudi v kemičnem in fizikalnem boju elementov ni uničenja po zakonu ohranitve materije in energije. Vsako protislovje tvori le fazo v psihološkem troritmu teze, antiteze in sinteze, po njem se razvija tudi spoznavanje, resnica in vsaka ideja. Vse struje kake ideje tvorijo le skupino sodrudnih činiteljev, ki se v rastoči, vedno širši in globlji sintezi harmonično družijo po principu psihološkega troritma. Vsaka na videz še tako nasprotujoča in sovražna struja pospeši rast ideje in znači integralno fazo te rasti. To spoznanje o razvoju resnice nas dviga v objektivno, nepristransko višino, v kateri nas ne moti in bega nikak afekt osebne aspiracije ali antipatije, iz katere hladno in pravično presojanje tudi vse socialne struje in jih vpregamo v skupni jarem socializma. Kjer socialist nima lastne, močne organizacije, tam ga dosledno pojmovanje razvojnega troritma naravnost sili, da prizna nasprotno strujo kot dano, potrebno fazo in da v vstopom v opozicionalno krilo antiteze zavedno pospeši pripravljajočo se sintezo.

Tako posebno strujo socializma je razvil tudi največji in najzaslužnejši socialist Karel Marx (1818 — 1883).

Marsikatera pozorna bralka ali bralec obstane in se zamisli pri tem slavem imenu: vse je resnično, v normalnem človeku deluje socialni nagon, ki se v praktičnem življenju udejstvuje v različnih strujah in oblikah, različno po osebi, plemenu in času. Jasno je tudi, da ne more biti marksizem zadnja in definitivna formulacija socializma, ampak le enakopravna struja med drugimi strujami. Zakaj ga pa potem nekateri listi in socialisti tako dogmatično branijo, zakaj zamenjajo pojma socializma in marksizma, pojem socialista in industrialnega proletarca, pojem socialne demokracije, ki jo je usta-